

Bijlage VMBO-GL en TL
2021

tijdvak 3

Nederlands CSE GL en TL

Tekstboekje

Durf te roddelen!

(1) Roddelen over een collega.

Gemeen, vindt de een. Begrijpelijk, zegt Rinus Feddes. Hij promoveert vandaag op een pleidooi¹⁾ voor het doorbreken van het taboe op roddelen.

(2) In een bejaardentehuis wordt veel geroddeld, bijvoorbeeld over smak-

kende medebewoners. Personeel probeert dat geklets aan banden te leggen, om degenen over wie het gaat te beschermen. Maar het is nuttig om jezelf af te vragen waarom er wordt geroddeld. De roddelende ouderen in het verpleeghuis zijn voorbeelden uit het dagelijks leven die Rinus Feddes (69) gebruikt om zijn punt te illustreren. Hij legt het met overtuiging uit, met de twinkeling van de enthousiaste onderzoeker in zijn ogen. “Niet meer fatsoenlijk kunnen eten is iets wat alle ouderen op een gegeven moment overkomt. Dat weten ze zelf ook. Het roddelen en buitensluiten van de smakenden is voor hen een manier om te kunnen zeggen: wij hebben nog waardigheid.”

(3) We mogen best wat vaker vanuit het perspectief van de roddelaar denken, stelt Feddes. Iedereen roddelt nu eenmaal. Ook Feddes zelf. En er is ook vaak genoeg óver hem geroddeld. Bijvoorbeeld over de vraag of hij dat onderzoek ooit af zou krijgen. Twaalf jaar heeft hij eraan gewerkt. Aan de Hogeschool in Rotterdam waar hij lesgeeft, ontwikkelde hij meerdere vakken over roddelen en informele communicatie. Door de jaren heen vroeg Feddes aan honderden studenten om hun beste roddelverhalen met hem te delen voor zijn proefschrift. De verhalen hielpen hem een heel eigen visie op roddelen te formuleren.

(4) “Als ik studenten vertel dat ik geloof in constructief roddelen, zijn ze meestal eerst verontwaardigd. Roddelen koppelen ze aan iets negatiefs. Maar ik maak een duidelijk onderscheid tussen roddelen en pesten. Pesten is gericht op het bewust kwaad doen van de ander, terwijl roddelen meer gericht is op het in vertrouwen uiten van je onderbuikgevoelens²⁾. Emotioneel ontladen wordt dat in de roddelliteratuur genoemd.”

(5) “Maar ook het aangaan van sociale binding is een belangrijke functie van roddelen. Ik vroeg de studenten hun roddels te clusteren, bijvoorbeeld op basis van wie er over wie roddelt. Dan bleek altijd dat bepaalde groepen over andere groepen roddelen. Bijvoorbeeld de ene kant van een familie over de andere kant of de jongeren over de

70 ouderen. Roddelen blijkt dus een bindmiddel.”

(6) Vocaal vlooiën noemt Feddes het ook graag, want ook apen doen niet anders. “Apen besteden een kwart
75 van hun tijd aan het vlooiën van elkaar. Dat komt echt niet alleen omdat ze zoveel jeuk hebben. Als twee apen elkaar vlooiën, laten ze aan anderen in de groep zien: wij
80 hebben een bondje. Bij mensen gaat dat net zo. Als je een roddel aan iemand vertelt, kom je vaak dicht bij iemand of je fluistert zelfs in iemands oor. Je deelt je verhaal alleen met
85 diegene. Bij wie je wilt horen, bepaalt dus ook met wie je roddelt.”

(7) “Zo ontstaan sociale betrekkingen tussen mensen, buiten de officiële verhoudingen om. Die informele
90 verhoudingen zijn belangrijk,” vindt Feddes, “want je kunt nu eenmaal niet altijd alles recht in iemands gezicht zeggen. Als jij vindt dat je baas zijn vrouw hufterig behandelt,
95 zul je hem dat niet snel zeggen, omdat hij een machtspositie heeft ten opzichte van jou. Dus dan vertel je het aan een collega, want je moet toch ergens heen met je gevoel.”

100 **(8)** “Hoe belangrijk roddelen ook is voor het uiten van onze onderbuikgevoelens of het opbouwen van een sociaal netwerk, vanuit de meeste

levensovertuigingen wordt praten
105 achter iemands rug om toch echt gezien als iets kwaadwilligs. Je kunt er een ander immers pijn mee doen. Juist daarom is het zo belangrijk om het taboe op roddelen te door-
110 breken”, zegt Feddes. “Natuurlijk zijn er situaties dat roddelen wel degelijk narigheid oplevert. Maar roddelen verbieden maakt nog niet dat de onderbuikgevoelens die eraan ten
115 grondslag kunnen liggen, zomaar verdwijnen. Denk dus na: waarom roddel ik? En wat zegt dat over mijn behoeftes?”

(9) Hoezeer hij er ook achterstaat,
120 spannend vindt Feddes het wel om naar buiten te treden met zijn pleidooi. Hij weet dat er kritiek op komt. Maar kritiek geven en ontvangen is ook een van de dingen die volgens
125 hem leerzaam zijn aan roddelen. “Door met je onderbuikgevoelens naar buiten te treden, kun je jouw mening toetsen aan die van de ander. Als je je vrouw vertelt dat je
130 de buurman zo'n harde stem vindt hebben, zegt zij misschien wel dat je je aanstelt. Je kunt leren van die tegenspraak, het kan je helpen je eigen grenzen te stellen en te
135 bepalen wat jij belangrijk vindt. Maar dan moet je wel het lef hebben om ermee naar buiten te treden.”

*naar een artikel van Anne Wijn,
Trouw, 8 mei 2018*

noot 1 pleidooi: betoog om anderen te overtuigen van een standpunt

noot 2 onderbuikgevoelens: niet precies te omschrijven negatieve gevoelens bij een persoon of situatie

Mobiel dieet

(1) De zenuwen als je batterij aan het einde van een werkdag bijna leeg is. De onrust vanwege het permanente bereikbaar zijn voor de baas. De constante sociale druk van likes en retweets. Hoe handig de smartphone ook is, hij bezorgt ons op allerlei manieren stress. 's Avonds op de bank zijn we vaker bezig met werk-mailtjes of sociale media dan met goede gesprekken met een geliefde. Ook de wetenschap legt steeds duidelijker het verband tussen smartphones en stress.

(2) Maar hoe kom je op een slimme manier van die smartphonestress af? Veel mensen proberen hun smartphone te ontvluchten door hem op gezette tijden helemaal weg te leggen. Smartphoneloze vakanties beginnen inmiddels een hele industrie te worden. Er zijn allerlei tropische vakantieoordens die aanbieden om je mobieltje voor je in een kluis te bewaren. In het Duitse Zwarte Woud is zelfs een hotel dat kamers heeft voorzien van grafiet-behang dat alle mobiele signalen blokkeert.

(3) Ook thuis kun je jezelf op steeds geavanceerdere manieren tegen de smartphone beschermen. Er komen allerlei apps en gadgets uit die toegang tot apps en telefoon blokkeren. Internetwinkels als Amazon en Bol.com bieden een hele selectie van doosjes en hoesjes die werken als een zogeheten kooi van Faraday: er komt geen signaaltje doorheen. Er zijn varianten met tijdsloten, zodat mensen zichzelf letterlijk kunnen afsluiten van de smartphone.

(4) Maar is dat wel de slimste manier om te minderen? De veelgebruikte term 'digital detox'¹⁾ wekt de indruk dat de smartphone een gif is, iets waarbij je zo ver mogelijk uit de buurt moet blijven. Terwijl dat ding toch ook best wel handig kan zijn. Er moet toch een middenweg te vinden zijn? Want hoe realistisch is het om je helemaal te onttrekken aan de smartphonesamenleving?

(5) Een alternatieve methode is die van de Australische psychologe Jocelyn Brewer, van de Universiteit van Sydney. Brewer zet zich af tegen die kunstmatige tweedeling tussen 'helemaal online zijn' of 'helemaal offline gaan'. Zij is tegen het idee van een digitale detox en vindt dat mensen zich in plaats daarvan op 'digital nutrition' moeten richten: digitale voedsaamheid. Je hoeft helemaal niet te stoppen of grafiet-behang te nemen om jezelf te beschermen tegen de kwalijke invloed van de smartphone. Wel moet je je veel bewuster worden van hoe vaak je op dat ding zit en wat je er precies op uitspookt.

(6) Het idee van Brewer is gebaseerd op het idee van een uitgebalanceerd, gezond dieet. Net als bij voeding kun je ook bij je smartphone een onderscheid maken tussen 'junkfood' en 'vitamines', aldus de psychologe. Of neem zoiets als suiker: we zouden niet zonder kunnen, maar je moet ook niet de hele dag door chocola eten.

(7) Brewer heeft met haar onderzoek drie zaken vastgesteld die nodig zijn om digitaal voedsaam

85 bezig te zijn: mindful (je bewust zijn
van je smartphonegebruik), meaning-
ful (telkens duidelijk maken waarom
je je smartphone pakt, wat je ermee
wilt) en moderate (matig je gebruik
90 zodat de smartphone niet de hoofdrol
speelt in je leven). Dat klinkt mis-
schien wat vaag, maar het is behoor-
lijk goed toe te passen.

(8) Om wat meer mindful (de eerste
95 m) te worden wat betreft je smart-
phonegebruik, kun je bijvoorbeeld de
app Moment installeren. Daarmee
kun je bijhouden hoeveel tijd je per
dag op je smartphone zit en in welke
100 apps dan precies. Daardoor denk je
vaker na over de vraag waarom je je
telefoon erbij pakt (de m van
meaningful). Wil je even zonder na te
denken door je Facebooktijdlijn scrol-
105 len? Prima, als je je er maar bewust
van bent dat je daar zin in hebt en
het niet doet uit verveling of auto-
matisme.

(9) Als je na de eerste twee m's
110 vaststelt dat je eigenlijk te vaak en te
nutteloos op je smartphone zit, kun je
denken aan de derde: moderate. Dan

kun je bijvoorbeeld heel bewust het
aantal afleidende push-berichten
115 beperken door die allemaal uit te
zetten. Net als de blauwe vinkjes met
ontvangstbevestigingen van Whats-
App, die zorgen voor sociale druk om
snel te reageren. Ook kun je
120 besluiten je werkmail niet toe te
voegen aan je mail-app, zodat je
alleen ziet of je mail hebt als je
bewust naar je werkmail gaat. Verder
kun je de apps van de meeste socia-
125 le media van je telefoon verwijderen.
Inloggen via de browser-app kan dan
natuurlijk nog wel, maar dan is er in
elk geval altijd een extra stap, waar-
door je jezelf afvraagt wat je eigenlijk
130 wilde doen op Facebook. Heb je daar
geen goed antwoord op, dan leg je je
telefoon weer weg.

(10) Ook met de drie m's van Brewer
blijft het waarschijnlijk lastig om altijd
135 even gedisciplineerd te blijven en
echt de rust te krijgen die je zou wil-
len. Verleiding en gemakzucht liggen
altijd op de loer. Wat dat betreft is
een digitaal dieet niet heel anders
140 dan ieder ander dieet.

*naar een artikel van Wouter van Noort,
Psychologie Magazine, 22 maart 2018*

noot 1 detox: ontgiftig

Liefde ontmoeten

Op het station is meer te halen dan je trein. Je kunt een OV-fiets huren, parkeren met korting, ontbijten, naar het toilet gaan, een van onze medewerkers om hulp vragen, een handgemaakte pasta eten, je bagage opbergen, een extra sterke cappuccino drinken, werken, een pasfoto laten maken, je OV-chipkaart opladen, je brommer veilig stallen, een ijsje kopen, een trein nemen **én je grote liefde ontmoeten.**

En omdat nog niet iedereen weet wat je allemaal nog meer kunt halen op het station, vertellen we je daar graag over. Vanmiddag staat ons 'Wist je dat'-team op station Amersfoort voor je klaar. Kijk op **facebook.com/nederlandsespoorwegen**

Ga mee

naar een advertentie in Sp!ts, 5 september 2013

Hyperactief en tegelijk doodmoe

(1) “Bij regelmatig gebruik kan een verslaving aan cafeïne optreden”, staat op de website van Youz over energiedranken. Youz is onderdeel
5 van Antez, een Rotterdamse instelling voor geestelijke gezondheidszorg (GGZ), en helpt jongeren met een verslaving. Energiedrankjes staan hier in hetzelfde rijtje als
10 alcohol, cannabis en gamen. Bij dit rijtje staat een verontrustend lijstje risico’s en gevolgen voor de gezondheid, zoals concentratieproblemen, vermoeidheid, lichte depressie en
15 vitamine B-tekort. De GGZ-instelling ziet pepdrankjes dus als verslavende middelen. Ze zitten in blikjes of shotjes, ze bevatten cafeïne, taurine¹) en suiker en ze beloven dat ze je ‘vleugels geven’. Maar is energiedrank
20 echt verslavend, zoals wiet of drank?
(2) Woordvoerder Koen Burgerhout van Youz begint met een relativering. “We krijgen die jongeren heel inci-
25 denteel binnen. Een handjevol in de afgelopen twee jaar”, zegt hij. “Maar bij dat handjevol, dat soms wel tien halveliterblikken pepdrank per dag wegklokte, waren de problemen wel
30 fors. Door langdurig excessief gebruik zijn die jongeren ernstig ontregeld. Ze waren hyperactief en tegelijkertijd doodmoe door slaapgebrek, met als gevolg schooluitval
35 en problematische thuissituaties. Hun ouders wisten op enig moment ook niet meer wat ze ermee moesten. Het verband met de stevige inname van energiedrank legden ze thuis niet
40 direct. Dat gebeurde pas toen de problemen te groot werden en de jongeren of hun ouders hulp

zochten.”

(3) Ulco Schuurmans, jeugdarts bij
45 GGD Hart voor Brabant, herinnert zich twee jongens die waren opgepakt en in de cel zaten. “De ene dronk een kratje energiedrank per dag en hij vroeg of hij die op cel ook
50 kon krijgen, anders zou hij hartritme-stoornissen krijgen”, vertelt Schuurmans. Het is hem misschien zo goed bijgebleven, omdat hij het maar zelden ziet: jongeren die zo
55 veel ‘pepsap’ drinken dat ze ziek worden als ze het niet krijgen.
(4) Burgerhout geeft uitleg: “Die incidentele gevallen worden bij Youz op een vergelijkbare manier behandeld
60 als een alcohol- of cannabis-verslaving: detox en stabilisatie in jargon. Dus eerst stoppen en ontgiften – met milde afkickklachten als hoofdpijn en onrust tot gevolg –
65 en soms hulp van medicijnen. En daarna in balans zien te komen zonder ‘middelen’, je leefstijl veranderen en de oorzaken van je verslaving achterhalen.”
70 (5) Als je niet zonder iets kunt, zou je dat een verslaving kunnen noemen. Maakt dat energiedrank tot een verslavend middel? “Mensen zeggen dat ze verslaafd zijn aan chocola, aan tv-
75 series, aan kopen. Ja, op die manier kun je ook verslaafd zijn aan de energiedrankjes”, zegt voedingswetenschapper Martijn Katan. Hij is bepaald geen aanhanger van de frisdrankindustrie. Katan toonde
80 namelijk eerder het verband aan tussen frisdrank en obesitas, maar bij de vermeende gevaren van energiedrankjes plaatst hij wel kant-

85 tekeningen. “Soms zijn er berichten
over mensen die een hartstilstand
kregen van energiedrankjes, maar
dat is dan meestal in Amerika, waar
je van die shotjes met enorme doses
90 cafeïne hebt. Eén blikje Red Bull
staat gelijk aan een kop slappe
koffie. Om je daar een vergiftiging
aan te drinken, moet je met een krat
op de wc gaan zitten en achter elkaar
95 doordrinken.”

(6) Ook over de onthoudingsver-
schijnselen maakt Katan zich niet al
te veel zorgen. “Wanneer je gewend
bent veel koffie te drinken, kun je
100 barstende koppijn krijgen als je
ermee stopt. Dat geldt net zo voor
energiedrank als je die ineens laat
staan. Maar de afkickverschijnselen
zijn niet zo ernstig. Als je energie-
105 drank afpakt, hoef je echt niet 112 te
bellen.”

(7) Ook jeugdarts Schuurmans vindt
verslaving niet het goede woord voor
een stevige dagelijks inname van
energiedrankjes – al is het niet zon-
110 der risico’s. “Obesitas is risico num-
mer één van drankjes met zo veel
suiker. En als je deze drinkt om de
manco’s in je eigen functioneren te
115 dichtten, is dat ook niet goed. Die
oppeppertjes putten je alleen maar
uit, met als gevolg dat je er nog
eentje neemt, en zo maar door. En
uiteindelijk raakt ook je dag-nacht-
120 ritme verstoord”, zegt Schuurmans.
Maar is het schadelijk? “Hartpro-
blemen of andere fysieke klachten
zie ik in de praktijk niet.”

(8) Verslavend durft ook Jitse van
125 Dijk, sociaal-medisch onderzoeker in
Groningen, energiedrankjes nog niet
te noemen. “Maar het gedrag zit er
wel tegenaan.” Na onderzoek onder
bijna 9.000 Slowaakse tieners stelde
130 hij het volgende vast: er is een
samenhang tussen de consumptie
van energiedrank, computergebruik
en verminderde schoolprestaties. De
jongeren uit het onderzoek die
135 energiedrankjes dronken, hadden
meer gezondheids-, gedrags- en
schoolproblemen dan jongeren die
deze drankjes niet dronken.

(9) Van Dijk: “Wie veel achter de
140 computer zit, doet dat tot diep in de
nacht, wordt dan slaperig, neemt een
energiedrankje en gaat weer door.
En de volgende dag op school heb je
het weer nodig om bij de les te
145 blijven. Het gewenste effect wordt
niet bereikt, maar dat gevoel heb je
dan wel.” Of zoals Schuurmans zegt:
“Die drankjes horen bij het hele
gedrag. Het zijn vaak jongeren met
150 meerdere problemen, die energie-
drankjes gebruiken.”

(10) Voor jongeren die bij Youz
komen, maakt het niet uit of energie-
drank aan de definitie van verslavend
155 voldoet. Burgerhout: “Zij zijn door
excessief gebruik in de problemen
gekomen en hebben hulp nodig.
Daarom benoemen en behandelen
we het als een verslaving. Het gaat
160 erom dat je leert omgaan met het
leven zonder middelen.”

*naar een artikel van Martine Kamsma,
NRC, 23 mei 2017*

noot 1 taurine: een stof die opwekkend werkt en vermoeidheid onderdrukt

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.